

TANULMÁNYOK

ÖNVIZSGÁLAT ÉS IMÁDKOZÁS

Az ember életében mind fizikai, mind lelki vonatkozásban a legfontosabb dolog az alapozás, a helyes kiindulás, feladataink tisztán látása és önmagunk előkészítése. Jézus a szeretet kettős parancsolatába sűrítve határozta meg ezt az alapot; mások a népben és a személyes példa erejében látták a jövő kibontakozásának biztos zálogát. De nem elég csak látni a feladatokat; a kiinduláshoz, a munka-hívítás végzéséhez eszközre is szükség van, s ez pedig Én és Mi vagyunk. Sokszínű és sokrétű az az élet, amelybe kikerülve a test és a lélek eszközeivel: a személyes példa, a tudás és a hit erejével szolgálói lehetünk Istennek és hazánknak. Ma már nemcsak a városi, de a falun élő ember élete is nagyon bonyolult. Ezért, hogy hivatásos munkánkat jól végző, lelkiismeretes, helyünket hűséggel megálló emberek lehessünk, ahhoz szüntelen önvizsgálatra és erőgyűjtésre, imádkozásra van szükségünk.

Veszedelemes, gyorsan röppenő szó ez a „könnyű“, amit néha mások megítélésére használunk, de nemegyszer célba talál, ha lelkiismeretlenül, a személyes jó példa aranyfedezete nélkül végezzük kötelességünket. Olyan a mi munkamezőnk, mint a háziasszonyé: ha jól végzed, ritkán veszik észre, természetesen tartják, hogy úgy van; legtöbbször az el nem végzett munka, a poros vagy rendetlen ház, ill. telek hívja fel magára a figyelmet. A mi szavainkat, az evangélium hirdetését és minden munkánkat híveink a személyes példaadás mérlegére helyezik. S bizony a könnyűnek találtatás súlyos bírálata hangzik el nemegyszer a felszínesen, felelősségtudat nélkül végzett munka nyomán. Gyakran meg kell hogy szólaljanak lelkünkben a falon megjelenő írás tűzbetűs szavai: megszámlálatol és megmértetel, — *s mi őszinte önvizsgálattal és lelkünket erősítő imádkozással kell készülnünk, hogy könnyűnek ne találtassunk.*

A mi életünk nem lehet öncélú. Jézus megfogalmazásában: „az embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon“ (Mt 20, 28). De hogy ezt az emberszolgálatot hittel, meggyőződéssel, szeretettel tudjuk betölteni, ahhoz szüntelen önvizsgálatra, erőnk, tudásunk és képességeink gyakori felmérésére és erősítésére, imádkozásra van szükségünk.

Miben álljon ez az önvizsgálat? Elsősorban annak felmérésében, hogy a külső élet történései, rezdülései milyen gondolatokat, érzéseket, indulatokat váltanak ki belőlünk. Belső világunk vizsgálása állandó

kell legyen. Szókratész ókori bölcs mondása ma is időszerű: „Ismerd meg önmagadat.“ Csak a felületes ember hiszi, hogy ismeri önmagát. Az ilyen emberre talál annak a humoros történetnek a csattanója, amikor a professzor így kezdi lélektani előadását: „Ha önmagatokba néztek, mit láttok?“, mire egy hallgató közbeszólt: „Semmit.“ A nevetők közül talán kevésnek jutott eszébe, hogy a szellemes közbeszólónak milyen igazán volt! Bizony rengeteg felvágatlan lapja van életünk könyvének, — nagyon sok az elágazás, labirintus, melynek megismeréséhez talán egy hosszú élet sem elégséges. Goethe, az emberi lélek nagy ismerője mondotta: „Önmagunkat sohasem ismerhetjük meg, sohasem szemlélhetjük magunkat, mint tiszta tárgyat. Mások jobban ismernek engemet, mint magam.“ És valóban láthatjuk, hogy az emberek hamarabb jutnak külső világuk megismerésének birtokába, mint önmaguk megismerésére. Csak ha öröm vagy bánat, siker vagy bukás ér, akkor irányítjuk legtöbbször figyelmünket önmagunkra. *Meg kell tanulnunk, hozzá kell szoktatnunk magunkat önmagunk figyelésére, ellenőrzésére.* Igaz, hogy ez nehéz dolog, hiszen önmagunkat saját vágyaink szemüvegén keresztül nézzük, és ez zavarólag hat; nemegyszer olyannak látjuk, amilyennek lenni szeretnénk. Sokszor még önmagunk elől is eltitkoljuk hibáinkat, gyengeségünket, — ennek eredménye sok esetben az, hogy a teológiai hallgató lelkész korában ébred rá, hogy rosszul ítélte meg képességeit, ez a pálya nem neki való. Ezért mondotta Schopenhauer, hogy „minden embernek háromféle jelleme van: egyik az, aminek mutatja magát, a másik, aminek hiszi magát és a harmadik a valódi jelleme“. Hogy mennyire nem ismerjük magunkat, legjobb példa erre a hangunk. Ha magnószalagra vett hangunkat visszajátsszák, hamarabb megismerik barátaink, ismerőseink, mint mi magunk.

Tartottál-e önvizsgálatot akkor, mikor elindultál életpályád felé? Tetted-e fel magadnak a kérdést: miért megyek a teológiára? Azért, mert hívást éreztél szívedben az emberszolgálatra és úgy gondoltad, ez az a terület, ahol a lelkiismereted szerint eleget tehetsz a benned megfogant vágyak, érzések, gondolatnak?

Vagy csak azért jöttél ide, hogy legyen egy diploma a kezeden s a „mindegy, csak valahová bejussak“ gondolatától indítva ide sikerült?

Vagy talán te is hallottad e kijelentést: „könnyű a papoknak“, megragadta figyelmedet a „könnyű“ kifejezés, és az ilyen élet gondolatát latolgatva, úgy láttatta veled a számítgató, összehasonlító ész, hogy itt vagy a legfüggetlenebb, ez a pálya a legkényelmesebb; itt rendelkezhetsz leginkább önmagaddal, időddel — ezért jöttél?

Tetted-e fel a kérdést, az általam megfogalmazottat vagy az általában más formában hangzót, de életedre, sorsodra, jövődre vonatkozót? Ha igen, próbáltál-e önvizsgálatot tartva, feleletet adni önnön vágyaid és képességeid felmérése után arra, hogy meg tudsz-e felelni a követelményeknek, s van-e erőd, akaratod, képességed mindeerre? Vagy egyszerűen fejest ugorva a lehetőségbe, felelőtlenül engedted magad sodortatni az árral, mondván: majd lesz valahogy, menet közben minden kialakul!

Kedvetlen lelkészek és kedvetlen gyülekezetek, vagy munkájukat hivatással, jókedvvel végző lelkészek és léleekben, szeretetben gazdagodó gyülekezetek vallanak arról, hogy mit jelent, milyen gyümölcsöket te-

rem az őszinte, önmagunkkal való szembenézés vagy nem nézés; a bennünk megszólaló hangoknak: igényeknek vagy tiltakozásoknak a meghallgatása vagy nem hallgatása és aszerint való határozás, cselekvés.

El kell mondanom, hogy én sem tartoztam azok csoportjába — több mint egy negyed századdal ezelőtt —, akik gyerekkoruktól a teológiára készültek. Nem éreztem, nem hallottam a „hívást“, nem volt olyan a lelki alkatom, az emberekhez való viszonyulásom, hogy elmondhatták volna rólam: „e fiúból pap lesz, akárki meglássa“. Hogy mégis e felé a pálya felé indult életem, akkor úgy gondoltam, hogy családi és anyagi körülményeink voltak ennek meghatározói. Ma pedig évek gazdag tapasztalatával lelkemben úgy érzem, hogy a Gondviselés munkája volt mindez. Tehát nem készültem teológiára, és mégis lelkész lettem. — Fel kellett mérnem magamat, meg tudok-e felelni annak a feladatkörnek, nem nevezem hivatásnak, mert akkor még nem élt ez tudatosan bennem, amelyre vállalkoztam. Azelőtt gátlásaim voltak, s dacára annak, hogy édesapám is lelkész volt, soha tömeg előtt nem szerepeltem. Önvizsgálatom eredménye az volt, hogy mindezek vannak, de le tudom, és le kell győznöm az akadályokat. Hitet éreztem magamban, és bíztam abban, hogy akaratom, kitartásom és erőm is lesz Isten segítségével ehhez a feladathoz. Lassan hivatássá kezdett melegedni bennem a feladat, s én már kezdtem nemcsak látni, de érezni is azt a munkamezőt, amely rám vár. A faluról nem kellett álmokat szőnöm, mert az bennem élt, szerettem azokat, akiket egykor szolgálni fogok, barátaim közülük kerültek ki. És segítségemre volt hivatásom tudatosításában az a tiszta, családias szellem, az a baráti-lelki kapcsolat, mely a teológiai intézet falai között lengett. Ez lassan lecsiszolt lelkemről minden idegenkedést, gátlást, s megéreztettem velem, hogy otthon vagyok, baráti, segíteni kész, meleg szívek vesznek körül. Ebben a meleg lelki talajban bontakozott lassan jövőm, hivatásom körvonala, s mivel közben édesapám örökre megpihent, minden kérdés, mely önmagammal és pályámmal kapcsolatban felmerült bennem, itt kapott megvilágítást, választ, útbaigazítást. Az is itt fogalmazódott meg lassan-lassan bennem — önvizsgálataim és Istent kereső, erőt adó, hitet tápláló imáim nyomán —, hogy mit kell vinnem, mit vár tőlem a gyülekezet, milyennek kell lennem, milyen lelki és szellemi fegyvertárral kell elindulnom és növelnem azt szüntelen. Elmondom nektek úgy, ahogy az első élmények, a pályakezdés minden apró mozzanatát rögzítő értelem szalagja megőrizte azt. Nem azért, hogy lemásoljátok, hanem, hogy gondolatot ébresszen bennetek s kiegészítsék a tietekkel:

1. Hinni Istenben és hinni az emberben.
2. Jézust követni, rá hallgatni az Isten- és emberszolgálat útján.
3. Kell vinnem az értelem tisztaságát és világosságát.
4. Szellemi és lelki készletemet mindig gyarapítanom kell.
5. Evangéliumi szellemben kell élnem.
6. Embert szerető, de mindig a valóság talaján állónak kell maradnom.

A többit már a gyakorlati élet, a munkamező adta meg. Itt legegőbb is azt tapasztaltam (Tordátfalván), hogy bármilyen bonyolultnak tűnő és sokrétű is egy gyülekezet, barátsággal, szeretettel közeledve az emberekhez, még a rosszindulatot, az idegenkedést is le lehet győzni. Vidám, derűs kedéllyel, szeretettel sokkal jobban meg lehet a dolgokat oldani,

mint ravaszsággal vagy paranccsal. Viszont olyan magatartást kell tanúsítanunk, olyannak kell a személyes példaadásnak lennie, hogy az bizalmat érdemeljen. Önmagunkat kell adnunk, nem szabad alakoskodnunk, érdeklődést kell tanúsítanunk kivétel nélkül mindenki iránt, mert a „lelkünk közvagyon“ (József A.). Nem szabad elszigetelődnünk, ingerlékenyeknek lennünk; panaszainkkal, sérelmeinkkel nem szabad híveinket terhelnünk. És a legszerencsétlenebb dolog gyűlölettel, irigységgel élni, munkálkodni, mert ezek az érzések olyanok, mint a bumeráng, visszafelé is repülnek. A jóakarát és a szeretet a legerősebb fegyver a szívek megnyerésében. Amint az egyik nagy lélekismerő mondotta: „A szívnek nincs logikája. Egy gramm jószág nagyobb hatással van rá, mint a mázsás igazság.“ Az emberek nem adják szívüket, bizalmukat komor, mogorva embereknek, de a derűs, hívó, szerető szívű előtt megnyílnak. Hiszen az emberi szív nemcsak egy szüntelenül munkálkodó izomdarab, hanem az érzéseknek és az egész biológiai és lelki életnek a forrása. „Abból indul ki minden élet“ (Péld 4, 24), hogyne vágya hát az élet feltétele a fény és szeretet után! „Amíg az ember csak gyűjt, addig gyermek“, mondja egy másik lélekelemző. Emberré levésünk ott kezdődik, amikor szeretettel elfogadni és igaz lélekkel adni tudunk. Amikor megértjük, hogy az élet igazi értelme nem a gyűjtésben, az önmagunk iránti szeretetben, hanem a másokért való szolgálatban van. Amikor tudatosul bennünk az az érzés és gondolat, hogy nem azért kell és nemcsak azt kell tennünk, ami nekünk tetszik, amihez kedvünk van, hanem azért és azt, amire másoknak szükségük van. Amikor megértjük, hogy azáltal nyer értéket életünk, hogyha másoknak is szüksége van rá. Az *élet*, az egyén élete Jézus értékfogalmában *akkor nyer értelmet, ha szeretettel szolgálni tudja embertársait*. Az az ember, akinek lelkében visszhangot vernek az élet hívó hangjai: jöjj, segíts, szükségem van segítségére, szíved melegére, értelmed fényére, kezed munkájára! Aki meghallja a hívást, „hivatást“ tölt be. Akinek szívében felébred a cselekvés, az már „felnőtt“ emberként indul, az ilyenben „magasra száll az ember dallama“ (Áprily L.). Ekkor a szeretet melege a szívünkig ér, s mi megérezzük azt, amit Jézus így fejezett ki: Isten gyermekei vagyunk. Ekkor feldereng lelkünk egén a fény, és mi felfogjuk lelkünkkel azt, hogy küldetésünk van. Amikor Mózesben megvilágosodik ez a gondolat, még vitázik, érvel: „Kicsoda vagyok én, hogy elmenjek?... mit mondjak nekik?“ (2Móz 3, 11; 13). Lelkiismeretes ember Mózes, előbb önvizsgálatot tart, mert érzi a feladat súlyát, és tisztába akar jönni önmagával, hogy képes-e a küldetés teljesítésére.

Jézus a pusztai magány lelket próbára tevő, testi és lelki készletét számba vevő súlyos nappalok és éjszakák befelé néző időszakában készül, ismerkedik küldetésével és képességeivel... *Kutass, áss mélyen önmagadba, figyeld te is, felhangzik-e lelked mélyén nagykorúságod bizonyossága: a szolgálatos életre való hívás?*

Önismeretünk legfőbb követelménye az, hogy értelmünk és szívünk segítségével átéljük mindazt, amire küldetést érzünk, s ugyanakkor megvizsgáljuk szellemi és lelki készletünket, mellyel küldetésünket végznünk kell. *A reális önvizsgálat felmérését jelenti feladatainknak, szándékunknak és képességeinknek*. A reális önvizsgálat hozzásegíti az embert, hogy „szembenézzon egyik legsúlyosabb problémájával: mihez kezdjen magával“ (Szent-Györgyi A.).

Ahhoz azonban, hogy meg tudjuk mérni lelki és erkölcsi készleteink nagyságát, mélységét és tisztaságát, mércére van szükségünk, amihez mérjük, hasonlítsuk magunkat. Szükségünk van környezetismeretre, az előttünk jártak s a körülöttünk élők, küldetést teljesítők ismeretére és ismerésére. Mert a *külső vagy belső környezet egyaránt nagy hatással, formáló erővel van az emberre*: lelki és erkölcsi világára, sőt hitvilágára is. Az ókori görögök a leírások szerint asszonyaikat szép környezetbe helyezték, mert úgy hitték, hogy akkor szebb lesz a születendő gyermek. Nekünk is meg kell ismernünk azoknak életét, akik előttünk jártak és akik a mában élnek; az emberiség jótévőit, vallásos és egyházi életünk, szellemi nagyjaink hivatást betöltő, áldozatos életét. Számunkra egyik felől ott áll Jézus és az ő szellemében cselekvők hosszú sora, másik felől a modern tudomány úttörői és a nyomdokain járó jótévői az emberiségnek, kik küldetesként felfogott egész életükkel szolgálták az emberiség nagy családját, és ezáltal hozzájárultak az emberi élet szenvedéseinek enyhítéséhez, az élet fejlődéséhez. Ezek a nagy lelkek, áldozatos életű emberek, akik azt vallották, hogy az a céljuk, hogy jót tegyenek s életüket a szeretet szolgálatába állítsák. Ezeknek a halhatatlannoknak, akik „egy életet adtak egy eszméért“, egész életük önvizsgálat és imádkozás volt. Szüntelen, mindennapi felmérése feladataiknak, erjüknek; szüntelen erősítése és biztatása a fáradó testnek és léleknek az ima hitet adó, tartalékaikat felszínre hozó ereje által.

Mindnyájunknak szükségünk van feladatainkat megláttató önvizsgálatunk mellett az imádkozás lélekerősítő áramütéseire. Sok a zavaró állomás testi-lelki életünkben. Életünknek szűrő, tisztító állomásai a magunkba nézések, önvizsgálatok pillanatai, lelkünk számára pedig az a huzal, amely megtorpanásaink után újra bekapcsol a végtelen Erő áramkörébe, az az imádság. Imádkozzatok, hogy lelketek tartalékai ki ne apadjanak; imádkozzatok, hogy imádkoztatni tudjatok!

Imádkozni nekünk keresztényeknek szerintem nem csupán a tradicionális formák és keretek között lehet. Unitárius hitünk szerint imádság már az is, ha a lélek tiszta, komoly, meleg érzéssel indítást ad a jócselekedetre; ha a kéz sebet gyógyít-kötöz; ha a szív meleg érzése könnyet töröl; ha a gondolat tiszta levegője leng körül minket. *Az imádság a tiszta, felelősségteljes, szeretve szolgáló élet levegője, mely körülölel és éltet minket; az imádság az a belső ragyogás és illat, mely szétárad az ilyen életből.* Az imádság nem egy külső forma, melyet a két kéz összekapcsolása szimbolizál; nem ruha, nem palást, amit felvesszünk és lecserélünk. Azt nem lehet letenni és felvenni, összekulcsolni és szétnyitni, az egy kell legyen velünk, magunkban kell hordjuk, mint áramforrást, mely minden pillanatban kész arra, hogy fényt szórjon, melegítsen, munkába lendítsen, dalt fakasszon, vagy könnyekre indítson. Imádság lehet a jó szó, a szamaritánusi tett, a megbocsátó simogatás, a lélek mélyéről jövő meleg, szerető tekintet.

Ha az evangéliumok lapjait olvassuk, kevés helyen találkozunk az imádkozó Jézussal (amikor imádkozni tanít, az Olajfák hegyén, a Golgotai gyötrődésben), ekkor is csak rövid, töredékes mondatokban. És mégis az az érzésünk, hogy szüntelenül imádkozik, mert minden szavából, tettéből, mozdulatából, egész szerető lényéből imádságos érzés és erő árad: amikor hitet tesz mennyei Atyjáról és győz a kísértések felett; amikor kinyújtja kezét a gyermekek felé, amikor a gazdag ifjúhoz vagy

a bűnös nőhöz szól; amikor gyógyít, fölemel, biztat, áld, megbocsát; amikor barátai, tanítványai vagy ellenségei között jár, beszél, cselekszik, mindenkor úgy érezzük, mintha imádkozna. Igen, mert nála az *imádság egy állapot, melyet önmagában hordoz: körülfogja, mint a levegő, árad belőle, mint reggelből a fény!*

Az imádság a lélek legszebb éneke, vallomása. Talán azért árad annyi imádságos érzés a költők sorai közül; sokszor csak egy villanásnyi, mint a lombokon átszűrődő fény vagy mint a fűszálon megcsillanó harmat. Van, amikor csak ennyi: „szeretném, ha szeretnének“; vagy csak ennyi: „fogadj fiadnak, Istenem“, vagy „békíts ki magaddal s magammal“.

Az elmondottak arról győznek meg, hogy bizonytalanságok remegnek bennünk; félések és féltések rázzák érzés- és értelmi világunkat. A szépre, jóra, a teljességre törekvő életet, melyben mindnyájan éljük a magunk töredék életét, csak az értelem és az érzelem összhangja, az önmagát tiszta értelemmel vizsgáló és imádkozó ember összhangja tudja megóvni és elindítani a szolgáló szeretet útján. Az útjelzőket elhelyezte a gondviselő Isten minden elágazásnál. Jézus élete ma is világol és utat mutat, példaadása eligazít Istent és embert szolgáló utainkon.

Életre készültök, lelkészi szolgálatra a gyülekezetekbe. Ehhez a munkához szeretetre, hűségre, nemes szívre, nagy hitre van szükségetek. Ezek adják meg szolgáló életetek aranyfedezetét. Ehhez pedig szüntelen önvizsgálatra és az ima erőt adó forrására van szükségetek.

Az önvizsgálat és az imádkozás utat mutató, jellemet formáló erejével, segítségével a partok törvényét súgja, szilárdítja bennetek: szolgálatos életben emberként megmaradni!

BENCZÉDI FERENC

GONDOLATOK AZ AKARATI ELHATÁROZÁSRÓL

Sorsunk akarati elhatározásunknak függvénye. Ez életünk szükségyszerű velejárója, egész életünk átfogója és alapja. Ebből születnek a jogügyletek, szerződések, pályaválasztások, életre szóló, sorsdöntő határozatok. Ugyanitt fogamzanak a társadalomellenes büntettek és a társadalom javát szolgáló jócselekedetek. Ez az, ami gyakran határt húz a boldog és boldogtalan élet között. Érthető, hogy mindannyiunkat érdekel és vele kapcsolatban feltehetjük a kérdést:

- van-e szabad akarati elhatározás,
- hogyan válik az akarat cselekedetté,
- miként felelünk akarati elhatározásunkért?

1. Az akarat szabadságának vagy kötöttségének problémája egyike az etika legtöbbet vitatott kérdéseinek, mely az emberiség nagy gondolkozóit állandóan foglalkoztatta a legrégebb időktől kezdve napjainkig. Az akarat szabadságára nézve két ellentétes vélemény alakult ki.